

บทที่ ๕

อิทธิพลวรรณกรรมอยุธยา

อิทธิพลที่มีต่อสังคม

วรรณกรรมอยุธยาเท่าที่ได้กล่าวมาทั้งหมด มีทั้งวรรณกรรมชั้นสูงและวรรณกรรมชั้นธรรมดา วรรณกรรมชั้นสูงได้แก่วรรณกรรมที่ทั้งผู้เขียนและผู้อ่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับอยู่ในราชสำนัก ได้แก่ พระมหากษัตริย์ ข้าราชการ และบุคคลในวงสังคมชั้นสูง ส่วนวรรณกรรมชั้นธรรมดาได้แก่วรรณกรรมที่แพร่หลายอยู่ในหมู่ชนสามัญ อย่างไรก็ตามเนื่องจากความรู้ทางด้านหนังสือของคนในสมัยนั้นยังอยู่ในวงแคบ ผู้ที่อ่านออกเขียนได้ก็มักจะเป็นบุคคลในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก จำนวนต้นฉบับของวรรณกรรมแต่ละเรื่องจึงน่าจะมีอยู่เพียงเล็กน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในราชสำนัก คงจะมีผู้ได้เคยเห็นฉบับจริงเพียงน้อยคนเท่านั้น เช่น ประกาศโองการแข่งน้ำ ฉันทศุขฎิสังเวศกถ่อมข้าง ฯลฯ วรรณกรรมประเภทนี้จึงไม่น่าที่จะแพร่หลายต่อวงสังคมส่วนใหญ่ ส่วนวรรณกรรมประเภทธรรมดา ซึ่งเป็นที่นิยมชมชอบของประชาชนทั่วไป ไม่ทราบได้แน่ชัดว่ามีฉบับมากหรือน้อยกว่าวรรณกรรมในราชสำนัก แต่ประชาชนก็รู้จักวรรณกรรมเหล่านี้ได้ด้วยคำฟังมากกว่าการอ่าน โดยเฉพาะวรรณกรรมที่ใช้ประกอบการแสดง ประชาชนจะได้มีโอกาสทั้งฟังและเห็นภาพไปพร้อม ๆ กัน เช่น บทละครเรื่องต่าง ๆ วรรณกรรมเหล่านี้จึงน่าที่จะแพร่หลายในวงสังคมส่วนใหญ่มากกว่าวรรณกรรมในราชสำนัก หากจะกล่าวถึงวงสังคมส่วนใหญ่ของอยุธยาจักมีบทละครเรื่อง *มโนราห์* มากกว่า *โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์* ก็คงจะไม่ผิดจากความจริงนัก

สังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมในวงกว้างหรือวงแคบล้วนแต่มีส่วนสร้างสรรดี
 วรรณกรรมประจำยุค และในทำนองเดียวกันวรรณกรรมของแต่ละยุคก็มีอิทธิ-
 พลต่อสังคมในยุคนั้น ๆ ด้วย วรรณกรรมอยุธยาได้สะท้อนให้เห็นความรู้สึก
 นึกคิดของชาวอยุธยาว่า มีความเลื่อมใสในพุทธศาสนา และเชื่อมั่นในเรื่อง
 เวรกรรม การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตลอดจนคำพยากรณ์ของพุทธศาสนาเป็น
 อย่างยิ่ง ในเวลาเดียวกันก็ยังยึดถือคติทางศาสนาพราหมณ์ และยังมีความเชื่อ
 ในเรื่องภูติผีและอำนาจศักดิ์สิทธิ์อยู่ สิ่งที่แสดงออกอย่างเด่นชัดอีกอย่างหนึ่งคื
 ฝีมือการเทิดทูนพระมหากษัตริย์ในฐานะองค์สมมติเทพหรือ “เจ้าชีวิต” ตลอดจน
 ความภาคภูมิใจในประเศชาติของตนเอง สิ่งสุดท้ายที่ควรกล่าวถึงก็คือชาว
 อยุธยามีความรู้สึกละเมียดละไม มีความรักในศิลปะ วัฒนธรรม ตลอดจน
 มีความรักสนุก มองเห็นชีวิตเป็นสิ่งที่น่ารื่นรมย์ ไม่ทำตนเป็นคนมีอารมณ์
 เกร็งเครียด ด้วยเหตุนี้ วรรณกรรมอยุธยาจึงมีตั้งแต่ บทร้อยกรองที่เต็มไปด้วย
 ความสว่างงาม เกร่งขวิม อ่อนหวาน ลึกซึ้ง จนถึงบทละครนอกอันตกลงไปกษา
 มุ่งแต่ความบันเทิงเป็นใหญ่

อิทธิพลที่มีต่อลักษณะคำประพันธ์ในสมัยหลัง

ลักษณะคำประพันธ์ที่ปรากฏในสมัยอยุธยา มีทั้ง โคลง ร่าย กาพย์ ฉันทน์
 กลอน ตลอดจนร้อยแก้ว ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ยังคงปรากฏต่อ ๆ มาใน
 วรรณกรรมสมัยหลังอยู่เสมอ บางลักษณะก็ทรงอิทธิพลเป็นอย่างมาก บาง
 ลักษณะก็คลายความนิยมลงไปบ้าง จะได้แยกกล่าวถึงแต่ละประเภท ดังนี้

๑. โคลง

อิทธิพลของลักษณะคำประพันธ์ประเภทโคลงในสมัยอยุธยาปรากฏอย่าง
 เด่นชัดที่สุดในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และ พระบาท-

สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กวีสำคัญในสมัยดังกล่าวจำนวน ๓ ท่านมีผลงานที่แสดงให้เห็นความบันเทิงใจที่ได้จากแบบอย่างโคลงสมัยอยุธยาอย่างชัดเจน นายนิทรธิเบศร์ (อิน) แต่ง โคลงนิราศนรินทร์ เป็นโคลงสี่สุภาพ ด้วยอิทธิพลของ โคลงกำสรวล ส่วน พระยาตรัง เดินทางรอบ โคลงกำสรวล ด้วยโคลงสั้นอย่างใกล้ชิด ใน นิราศพระยาตรัง และ นิราศตามเสด็จลำน้ำน้อย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ก็ทรงดำเนินรอยตาม ลิลิตพระลอ ด้วย ลิลิตตะเลงพ่าย กวีทั้งสามท่านดังกล่าวทรงได้รับและได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมอยุธยาทั้งในด้านรูปแบบคำประพันธ์และแนวคิด

๒. ร่าย

อิทธิพลของลักษณะคำประพันธ์ประเภทร่าย โดยเฉพาะร่ายยาว ปรากฏอย่างเด่นชัดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ใน ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก หรือ มหาชาติกล่อมเทศน์ ด้วยเหตุที่มีการแต่งซ่อมแซม มหาชาติคำหลวง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยถึง ๖ กัณฑ์ นอกจากนี้ยังมีกวีอื่นๆ เลื่อนนำบางกัณฑ์มาแต่งขึ้นใหม่ตามความพอใจ สมเด็จพระปรมานุชิตฯ ก็ยังทรงแต่งขึ้นใหม่ถึง ๑๒ กัณฑ์ และแม้แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงเลือกบางกัณฑ์ขึ้นมาทรงพระราชนิพนธ์ใหม่ กวีแต่ละพระองค์และแต่ละท่านดังกล่าวต่างก็ยึดถือแบบอย่างลักษณะคำประพันธ์ประเภทร่ายดังกล่าวในสมัยอยุธยาได้เคยใช้มาแล้ว

๓. กาพย์

อิทธิพลของลักษณะคำประพันธ์ประเภทกาพย์ มีทั้งกาพย์ฉับงับและกาพย์ยานี กาพย์ฉับงับและกาพย์ยานีดังที่เคยปรากฏในบทพากย์หนึ่งและบทพากย์โขนนั้นปรากฏขึ้นอีกครั้งหนึ่งในบทพากย์โขนตอน นางลอย และ เอร่าวัน พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าฯ ตลอดจนตอน ศักพญาทุษณ์พญาข.

ทศกัณฐ์ลักนางสีดา เมาลงกา นางลอย ฯลฯ อันเป็นพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทพากย์ในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านั่นทรงคัดแปลงมาจากบทพากย์ของเก่าในสมัยอยุธยาอย่างใกล้ชิด บางตอนทรงดัดแปลงคำบางคำ และบางตอนที่ทรงเพิ่มเติมขึ้น หากนำมาอ่านเทียบกันจะมองเห็นได้ชัด ส่วนกาพย์เห่เรือของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศ ก็มีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อรูปแบบคำประพันธ์ของ กาพย์เห่เรือชมเครื่องคาวหวาน พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านั่นทรงดัดแปลงกาพย์เห่เรือพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พระนิพนธ์ สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนิพนธ์ พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ตลอดจนกาพย์เห่เรือฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ของ นายฉันทน์ ขำวิไล ฯลฯ

๔. ฉันทน์

อิทธิพลของลักษณะคำประพันธ์ประเภทฉันทน์ปรากฏอย่างเด่นชัดที่สุดในสมุทรโฆษคำฉันท์ ตอนปลาย บทพระนิพนธ์สมเด็จฯ กรมพระปรมาภิไธยชิโนรส อันเป็นพระนิพนธ์ที่ต่อเนื่องกลมกลืนกับตอนต้นทั้งในด้านลักษณะคำประพันธ์และเนื้อเรื่อง ส่วนพระนิพนธ์คำฉันท์เรื่องอื่น ๆ ตลอดจนคำฉันท์ในสมัยหลัง เช่น อิลราชคำฉันท์ และสามัคคีเภทคำฉันท์ ล้วนแต่มีลักษณะบังคับเพิ่มเติมขึ้นคือเกร็งครัดในเรื่องกรุลูก และกฎเกณฑ์อื่น ๆ มากกว่าคำฉันท์ในสมัยอยุธยา

๕. กลอน

อิทธิพลของลักษณะคำประพันธ์ประเภทกลอนเริ่มปรากฏขึ้นในตอนต้นสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะกลอนบุหละคร ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ ตลอดจนกลอนเพลงยาวต่างๆ ครั้นมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านั่น ลักษณะของกลอนแบบอยุธยาค่อยคลาไคลอิทธิพลลงไป อิทธิพล

ของกลอนแบบสุนทรภู่ได้เข้ามาแทนที่ คือ ประกอบไปด้วยสัมผัสในอันเพริศ-
พรัง แม้ในสมัยปัจจุบันนี้กลอนแบบสุนทรภู่ก็ยังทรงอิทธิพลอยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม
ตาม กวีบางกลุ่มได้หันกลับไปนิยมกลอนแบบอยุธยาอีก โดยเฉพาะกลอน
ในปลายสมัยอยุธยาที่ไม่เคร่งครัดจำนวนคำในแต่ละบาท ตลอดจนไม่เน้นในเรื่อง
สัมผัสในมากเท่ากลอนแบบสุนทรภู่ ดังจะสังเกตได้จากการเปรียบเทียบบท
กลอนสมัยใหม่บางบทกับกลอนบทละครในปลายสมัยอยุธยา

อิทธิพลที่ต่อเนื่องของวรรณกรรมในสมัยหลัง

ลักษณะเนื้อหาของวรรณกรรมในสมัยอยุธยามีอิทธิพลต่อเนื้อหาของ
วรรณกรรมในสมัยหลังอย่างเห็นได้ชัดหลายเรื่อง แนวคิดที่ปรากฏอยู่ในวรรณ-
กรรมหลายประเภทยังคงมีปรากฏอยู่ในวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตั้งแต่ต้นจน
ปัจจุบัน ดังจะแยกกล่าวถึงได้เป็นประเภทดังนี้

๑. วรรณกรรมที่ใช้ในพิธีการ

สัมพันธ์ภาพระหว่างวรรณกรรมประเภทนี้กับวรรณกรรมในสมัยหลังจะ
เห็นได้จากวรรณกรรมต่อไปนี้

๑.๑ ประกาศโองการแข่งน้ำ เป็นวรรณกรรมที่มีอายุการใช้ใน
พิธีการอันยืนนานที่สุดคือตั้งแต่ต้นสมัยอยุธยาจนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ อันเป็นปีที่
ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระ-
บอบประชาธิปไตย พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นพระราชพิธีที่รวมทั้ง
พิธีทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์เอาไว้ ในสมัยโบราณมีปีละ ๒ ครั้ง คือ
ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๕ ครั้งหนึ่ง และ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๐ อีกครั้งหนึ่ง ในสมัย
อยุธยาข้าราชการถือน้ำที่วัดพระศรีสรรเพชญ์ ต่อมาได้ย้ายไปที่วัดมงคลมพิตร
เมื่อถือน้ำแล้วต่างก็นำดอกไม้ธูปเทียนเข้าถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระ-
ราชามาธิที่ ๑ แล้วจึงเข้าเฝ้าถวายบังคม

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการพระราชพิธีใน วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระราชพิธีแบ่งออกเป็น ๒ วันคือ ในวันแรกเมื่อเสด็จ ออกแล้ว อาลักษณ์อ่านคำประกาศ ซึ่งเป็นคำสรรเสริญพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร สดุดีพระมหากษัตริย์คุณพระมหากษัตริย์ทั้ง ๕ รัชกาล ตอนท้ายเป็นคำดักเตือนข้าราชการและอธิษฐานขอพรเทพยดา เมื่อจบประกาศ พระสงฆ์เจริญ พระพุทธรูปน้จอบ พราหมณ์อ่านคัมภีร์คำฉันท์เป็นคำสรรเสริญพระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร สดุดีพระเกียรติและอธิษฐาน จบแล้ว ราชบัณฑิตทำปฏิญาณน้ำพระพิพัฒน์สัตยาต่อไปจนเสร็จ จะเห็นได้ว่า คำประกาศ คำดักเตือน คำอธิษฐาน และ คัมภีร์คำฉันท์ ดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อส่งเสริมพระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์ และเพื่อให้เป็นพระราชพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา มากขึ้น ส่วนแนวความคิดก็ยังคงได้แบบอย่างมาจากประกาศโครงการแข่งม้านั่นเอง ประกาศโครงการแข่งม้าของเดิมใช้ในพระราชพิธีในวันที่สอง โดยมีพระมหाराชครูพิทักษ์หรือพราหมณ์เป็นผู้อ่าน

ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชพิธีนี้ก็รวม ทำอยู่ในพระราชพิธีตระกูลสงกรานต์และตั้งกองมนตร์ ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และแบ่งพระราชพิธีออกเป็น ๒ วันเช่นกัน^(๑) ตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการเขียนคำสวดเพื่อให้ข้าราชการผู้เข้าร่วมพิธีเป็นผู้อ่านด้วย คำสวดเหล่านี้เขียนเป็นร้อยแก้วที่มีเนื้อหาถอดแบบออกมาจากประกาศโครงการแข่งม้าเกือบทั้งหมด^(๒)

(๑) บัญชี มาลากุล, ม.ล., พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พุทธศักราช ๒๕๑๒ (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๒), หน้า ๑-๕

(๒) แผนกเอกสารสำคัญ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, "พระราชปรารภ ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง การแก้ไขระเบียบการถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา" ศิลปากร ปีที่ ๑๐ เล่ม ๓ (กันยายน, ๒๕๐๔), หน้า ๓๑-๔๐

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าพระราชพิธีจะได้เลิกสืบไปใน พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้วก็ตาม ใน พ.ศ. ๒๔๗๒ อันเป็นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว-ภูมิพลอดุลยเดช พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาภิเษกได้เริ่มขึ้นอีก โดยรวมอยู่ กับพระราชพิธีพระราชทานราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี และถือน้ำพระ-พิพัฒน์สัตยาเฉพาะผู้เป็นสมาชิกราชอิสริยาภรณ์เท่านั้น พระราชพิธีแบ่งออกเป็น ๒ วัน คือวันแรกเป็นการเสกน้ำพระพิพัฒน์สัตยาทำที่พระอุโบสถวัดพระ-ศรีรัตนศาสดารามในวันนั้นทั้งการสวดพระพุทธรูปมนต์ทางพุทธศาสนา และมีพระ-ครูพราหมณ์คู่สวดอ่านฉันทสวดที่พระราชพิธีศรีสังข์จำปานกาลด้วย ส่วนวันที่สองคือ วันทำพระราชพิธีถือน้ำ และพระราชทานราชอิสริยาภรณ์รามาธิบดีที่ท้องพระโรง-กลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในพิธีนั้นยังมีพราหมณ์อ่าน *ประกาศโครงการแข่ง-น้ำ* เช่นเดิม^(๓)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า *ประกาศโครงการแข่งน้ำ* เป็นวรรณกรรมที่ทรงอิทธิพล ตั้งแต่ต้นสมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบัน นับว่าเป็นเวลาชยาวนานมากกว่า ๖๐๐ ปี

๑.๒ ฉันทศุภกฤษ์สังเวทกล่อมช้าง เป็นวรรณกรรมที่ก่อให้เกิดคำ-ฉันทศุภกฤษ์สังเวทสิ่งอื่น ๆ นอกจากช้างขึ้นมามากในสมัยต่อมา เช่น ฉันทสรเสริญ พระมหามณเฑียรบันปฏิมากร ฉันทสรเสริญพระพุทธรูปขุขันธ์นา ฉันทสังเวทพระมหา-เสวตฉัตร ฉันทสังเวทพระที่นั่งบางปอน และ ฉันทสังเวทกลองวินิจฉัยเกรี เป็นต้น ^(๔) ฉันทศุภกฤษ์สังเวทเหล่านี้ล้วนเป็นพระราชนิพนธ์และงานของกวีโค่น ในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น สมเด็จฯ กรมพระปรมานุชิตฯ สมเด็จฯ กรม พระยาเดชาดิศร ขุนสารประเสริฐ พระยาบำเรอบริรักษ์ ฯลฯ ส่วนฉันทศุภกฤษ์-สังเวทที่ใช้กล่อมช้างฉบับอื่นก็มี *ฉันทกล่อมช้างพลาย* ของกรมหมื่นศรีสุเรนทร *ฉันทกล่อมช้างพัง* พระนิพนธ์ สมเด็จฯ กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และฉบับ

(๓) บัณฑิต มาลากุล, ม.ล., เรื่องเดิม, หน้า ๖ - ๑๒

(๔) ชุมนุมฉันทศุภกฤษ์สังเวท (พระนคร: กุรุลมา, ๒๕๐๓)

ล่าสุดคือ ฉันทคุชฎีสังเวยกล่อมช้าง ของ คุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ
อยุธยา ซึ่งได้รับรางวัลจากองค์การ ส.ป.อ. เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑

ฉันทคุชฎีสังเวยกล่อมช้างล้วนแล้วแต่อาศัยแนวความคิดจากฉันทคุชฎีสังเวยกล่อม-
ช้างในสมัยอยุธยาทั้งสิ้น สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปก็คือ ผู้แต่งฉันทคุชฎีสังเวยกล่อม-
ช้างไม่ได้จำกัดวงอยู่แต่เฉพาะพราหมณ์เท่านั้น ผู้แต่งที่อยู่ในสถานะอย่างอื่น
เช่น เจ้านาย ข้าราชการ หรือแม้กระทั่งผู้หญิงก็มีโอกาสแต่งได้ และไม่จำเป็นต้อง
คอยให้เป็นที่พระบรมราชโองการเสียก่อนจึงจะลงมือแต่ง ดังเช่นฉันทคุชฎี-
สังเวยกล่อมช้างฉบับล่าสุด

๒. วรรณกรรมสดุดี

สัมพันธ์ภาพระหว่างวรรณกรรมประเภทนี้กับวรรณกรรมในสมัยหลังจะ
เห็นได้จาก

๒.๑ ยวนพ่าย เป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลอย่างเห็นได้ชัดต่อ
ลิลิตตะเลงพ่าย พระนิพนธ์สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ลิลิตตะเลง-
พ่ายเป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อขอพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เช่น
เดียวกับที่ ยวนพ่าย เป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อขอพระเกียรติสมเด็จพระ-
บรมไตรโลกนาถ วิธีการดำเนินเรื่องของลิลิตตะเลงพ่ายนอกจากจะได้รับอิทธิพล
มาจากยวนพ่ายแล้ว ยังได้มาจากลิลิตพระลออีกด้วย โดยเฉพาะตอนสมเด็จพระ
พระมหาอุปราชยกทัพ ซึ่งมีลักษณะเป็นนิราศ คล้ายคลึงกับตอนพระลอเดินทาง

๒.๒ โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
เป็นแบบอย่างให้กวีในชั้นหลังแต่งโคลงเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ในทำ-
นองเดียวกันขึ้นอีกหลายท่าน เช่น นายสวน แต่ง โคลงเฉลิมพระเกียรติพระเจ้า-
กรุงธนบุรี พระยาตรัง แต่ง โคลงดินเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าน

๑๗๗ วรรณกรรมเหล่านี้มีเนื้อหาสดุดีพระเกียรติของพระมหากษัตริย์โดยตรง ในสมัยต่อมานอกจากจะใช้โคลงแต่งวรรณกรรมประเภทนี้แล้ว ยังใช้กลอนอีกด้วย เช่น คุณพุ่ม แต่ง เพลงยาวเฉลิมพระเกียรติในรัชกาลที่ ๔ เป็นต้น

๓. วรรณกรรมศาสนาและคำสอน

สัมพันธภาพระหว่างวรรณกรรมประเภทนี้กับวรรณกรรมในสมัยหลังจะเห็นได้จาก

๓.๑ มหาชาติคำหลวง และ กาพย์มหาชาติ เป็นวรรณกรรมที่ก่อให้เกิด มหาชาติกลอนเทศน์ขึ้น อันเนื่องมาจากความพยายามของกวีในสมัยหลังที่ต้องการจะทำให้เทศน์มหาชาติมีขนาดสั้นพอฟังจบในวันเดียวได้ ความนิยมเรื่องมหาชาตินี้มีมากและแพร่หลายไปทั่ว กวีหลายท่านเลือกนำบางกัณฑ์มาแต่งขึ้นตามใจชอบ บางท่านแต่งใหม่เกือบครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ เช่น สมเด็จพระปฐมพระบรมราชชนดิโนรส บางท่านก็แต่งขึ้นใหม่เพียงบางกัณฑ์ เช่น พระเทพโมลี (กลิ่น) เจ้าพระยาพระคลัง (หน) พระยาธรรมปรีชา (บุญ) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ฯลฯ

๓.๒ โคลงโลกนิติ มีอิทธิพลโดยตรงต่อ โคลงโลกนิติ ซึ่งสมเด็จพระยาเดชาดิศร ผู้ทรงพระนิพนธ์แก้ไขปรับปรุงขึ้นใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วจารึกไว้ ณ วัดพระเชตุพนฯ โคลงโลกนิติความใหม่ยังคงรักษาเนื้อหาและความคิดของโคลงโลกนิติความเก่าไว้ สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือถ้อยคำบางคำ เช่น ความเก่าว่า

เสี้ยทรัพย์ครองอย่าได้	เสี้ยยศ
ยศศักดิ์เสี้ยอย่างด	ฝ้ายรู้
ฝ้ายรู้นาศออย่าด	เสี้ยอาตม์
เสี้ยอาตมครองรู้	อย่าให้เสี้ยธรรม

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงปรับปรุงใหม่ว่า

เสียดินสงวนศักดิ์ไว้	วงศ์หงส์
เสียดังคสุประสงค์	สังข์
เสียดูเร้งดำรง	ความสัจย์ ใว์นา
เสียดังคย้อย่าเสียดู	ชัมมวัยมรณา ^(๕)

๔. วรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อความบันเทิง

วรรณกรรมประเภทนี้นับได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมในสมัยหลังมากที่สุด ดังจะเห็นได้ว่า ทั้งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อทรงว่างเว้นพระราชภาระทางด้านการศึกสงครามแล้วก็ทรงหันมาเอาพระทัยใส่รวบรวมและซ่อมแซมวรรณกรรมที่ทรงเคยรู้จักมาตั้งแต่สมัยอยุธยาทันที วรรณกรรมที่ทรงฟื้นฟูมีแทบทุกประเภท ประเภทที่มีจำนวนมากที่สุดได้แก่วรรณกรรมในประเภทนี้เอง ส่วนในรัชสมัยต่อ ๆ มานอกจากจะซ่อมแซมวรรณกรรมอยุธยาในประเภทนี้ต่อ ๆ กันมาแล้ว กวีก็ยังนิยมแต่งวรรณกรรมตามแนวเดิมนี้อีกหลายเรื่อง

สัมพันธ์ภาพระหว่างวรรณกรรมประเภทนี้กับวรรณกรรมในสมัยหลัง จะเห็นได้จาก

๔.๑ สมุทรโฆษคำฉันท์ ตอนต้น มีอิทธิพลโดยตรงต่อ สมุทรโฆษคำฉันท์ตอนปลายอันเป็นบทพระนิพนธ์ของ สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส เพราะเป็นเรื่องเดียวกัน กวีจึงต้องระมัดระวังการแต่งให้มีลักษณะกลมกลืนกันมากที่สุด

๔.๒ โคลงกำสรวล มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมในตอนต้นรัตนโกสินทร์ อย่างเห็นได้ชัด ดังจะเห็นได้จากงานของ นายกรินทร์ชิวเบศรี (อิน) และ พระ-

(๕) ประชุมโคลงโลกนิติ (พระนคร : กลังวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๕๒

ขาดรั้ง ซึ่งลอกเลียนทั้งสำนวนและความคิดไปจากโคลงคำสรวล นอกจาก กวีทั้งสองท่านนั้นแล้วยังมีกวีอื่น ๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากโคลงคำสรวลอีกหลายท่าน แต่การลอกเลียนของกวีท่านอื่น ๆ เป็นไปอย่างพื้นเผื่อ ไม่มีลักษณะเป็นตัว ของตัวเองดังเช่นกวีที่กล่าวนามมาแล้วทั้งสองท่าน จึงไม่ปรากฏว่ามีเรื่องใดเด่น พอที่จะนำมากล่าวถึง

๔.๓ ทวาทศมาส เป็นวรรณกรรมที่ส่งอิทธิพลทางด้านความคิดไปยัง นิราศเดือน ของนายมี ซึ่งแม้ว่าจะใช้คำประพันธ์ต่างประเภทกัน คือ ทวาทศมาส เป็นโคลง ส่วน นิราศเดือน เป็นกลอน แต่วิธีการกล่าวถึงประเพณีแต่ละ เดือนในนิราศเดือนนั้นน่าจะได้รับอิทธิพลมาจาก ทวาทศมาสเอง

๔.๔ ลิลิตพระลอ เป็นวรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อ ลิลิตตะเลงพ่าย พระนิพนธ์ของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ในตอนที่ทรงแทรกลักษณะ นิราศคงได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมอีกเรื่องหนึ่งในสมัยพระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้รับอิทธิพลในแนวฉบับ คือ กวีได้ลอกเลียน เนื้อหาของลิลิตพระลอมาแต่งใหม่ให้จบลงด้วยความสุขของพระเอกและนางเอก วรรณกรรมเรื่องนี้คือ ลิลิตพระ๗๗ ของ หลวงศรีมโหสถ ส่วนลิลิตพระลอใน เนื้อหาเดิมนั้นได้สร้างความบันเทิงใจให้กวีในสมัยหลังนำมาแต่งเป็นบทละคร ขึ้นใหม่ เช่น บทละครรำเรื่องพระลอนรลักษณ์ พระบวรราชนิพนธ์ ในกรม พระราชวังบวรมหาศักดิ์พลเสพย์ บทละครเรื่องพระลอ สำนักเจ้าพระยาเทเวศร์- วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หัลลาน กุญชร) ลิลิตพระลอนอกจากจะมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมในภาคกลางแล้วก็ยังมามีอิทธิพลต่อวรรณกรรมในภาคเหนืออีกด้วย จึงได้เกิด พระลอสอนโลกคำโคลง ของภาคพายัพและ เพลงขอเรื่องพระลอ ขึ้น นอกจากนี้ ลิลิตพระลอยังได้กลายเป็นบทละครพูดภาษาอังกฤษชื่อ The Magic Lotus พระนิพนธ์ของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ละครเรื่องนี้ได้เปิด

แสดงขึ้นทีละตอน และยังได้ออกอากาศกระจายเสียงไปทั่วโลกอีกด้วย ในปัจจุบันเรื่องราวของพระ ลอ ก็ยังทรงอิทธิพลยิ่งต่อวรรณกรรมประเภทนวนิยาย และบทเพลงอันเป็นที่นิยมของประชาชนโดยทั่วไป

๔.๕ *บทละครนอก และ บทละครใน* วรรณกรรมประเภทนี้มีอยู่มากกว่า ๒๐ เรื่อง บางเรื่องเป็นเรื่องใหญ่ที่ส่งอิทธิพลโดยตรงไปยังวรรณกรรมในเนื้อหาเดียวกับที่แต่งขึ้นใหม่ เช่น *รามเกียรติ์* *อิเหนา* *ดาหลัง* และ *อุณรุท* วรรณกรรมทั้ง ๔ เรื่องนี้ฝังลึกอยู่ในจิตใจของชาวอยุธยาจนไม่อาจที่จะลืมได้ ในทันทีที่ว่างศึก และรู้ตัวว่าวรรณกรรมล้ำค่าทั้ง ๔ เรื่องนั้นหาฉบับไม่ได้เสียแล้ว ก็ชวนชวายแต่งขึ้นใหม่จากความทรงจำทันที นอกจาก ๔ เรื่องเด่นดังกล่าวนี้แล้ว กวีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ยังได้แต่งซ่อมแซมเรื่องอื่น ๆ อีกหลายเรื่อง เช่น *มณีพิชัย* *สังข์ทอง* *สังข์ศิลป์ชัย* ฯลฯ เมื่อแต่งซ่อมแซมจนเป็นที่พอใจแล้วก็ยังได้แต่งเรื่องในทำนองเดียวกันขึ้นอีกหลายเรื่อง บทละครเหล่านี้เองที่เรียกกันต่อมาในภายหลังว่าเรื่อง “จักร ๆ วงศ์ ๆ”^(๖) เช่น *วงศ์สุวรรณ* *สุริยวงศ์* *พรหมเมศ* *จักรแก้ว* ฯลฯ บทละครประเภทนี้กวีนิยมแต่งกันมากในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยต่อมาเมื่อแนวการเขียนวรรณกรรมมีมากขึ้น อิทธิพลของเรื่อง “จักร ๆ วงศ์ ๆ” ก็หาได้หายไปไม่ กลับเปลี่ยนแปลงรูปให้สอดคล้องไปกับสังคม คือ กลายเป็นนวนิยายที่กำหนดให้พระเอกเกิดในตระกูลสูงหรือเป็นลูกผู้ที่มีเงินแทนการเป็นลูกกษัตริย์ และเป็นนักเรียนนอกแทนการสำเร็จวิชาจากพระที่นั่งในป่า ต่อมาพระเอกจะได้พบกับนางเอกที่ยากจนแต่มีความดีงามแทนการไปพบนางเอกในป่าหรือลูกสาวกษัตริย์ เป็นต้น

(๖) สิทธา พินิจกุล และ คณะ, *ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย* (พระนคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๕), หน้า ๒๗๒

๔.๖ *กาพย์เห่เรือ* มีอิทธิพลโดยตรงต่อกาพย์เห่เรือในสมัยหลัง ตั้งแต่กาพย์เห่เรือพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๑ มาจนถึงกาพย์เห่เรือในสมัยปัจจุบัน อิทธิพลดังกล่าวมีทั้งในด้านลักษณะคำประพันธ์ และเนื้อหาซึ่งได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อที่ว่าด้วยอิทธิพลของลักษณะคำประพันธ์

๔.๗ *บทสักวา* การเล่นสักวา ซึ่งเป็นที่นิยมเล่นกันมากในปลายสมัยอยุธยา นั้น เจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นอย่างมากในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ลักษณะการเล่นยังคงได้รับอิทธิพลจากสมัยอยุธยาโดยตรง ต่อมาเมื่อสภาพแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนไป สถานที่เล่นสักวาก็เปลี่ยนไปด้วย เช่น กลายเป็นการแสดงบนเวทีละคร หรือการแสดงทางโทรทัศน์ ส่วนบทสักวานั้นยังคงมีวิธีการแต่งตามแนวเดิมอยู่ เนื้อหาเปลี่ยนไปได้หลายอย่างไม่จำกัด ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ควรทำกันมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา

๔.๘ *เพลงยาว* เนื้อหาของเพลงยาวอันมีกำเนิดในสมัยอยุธยา ยังคงปรากฏอยู่ในเพลงยาวสมัยต่อมาอยู่เสมอ นั่นคือเนื้อหาที่เกี่ยวกับความรัก อาลัย คิดพ้อต่อว่า ได้ตอบ เห็นบนแนมกันระหว่างชายหญิง ส่วนเนื้อหาอื่น ๆ เช่น คำสั่งสอน โอร่าท ๑ ล ฯ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง

๕. วรรณกรรมวิชาการ

สัมพันธ์ภาพระหว่างวรรณกรรมประเภทนี้กับวรรณกรรมในสมัยหลังเห็นได้ชัดเจนในเรื่อง *จินตมณี* ซึ่ง กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ขึ้นตามแบบอย่าง *จินตมณี* ของพระโหราธิบดี จึงเรียกว่า *จินตมณี เล่ม ๒* จุดประสงค์แต่งขึ้น เพื่อให้เป็นตำราเรียนที่สมสมัยดังเช่นที่ *จินตมณี* ของพระโหราธิบดีเคยเป็นมาแล้วในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั่นเอง